

Kommunikatív állampolgárság – a társadalmi pozicionálás és dinamikája a Magyarországi tudatos GMO kibocsátás körüli diskurzusban

*Egyetemi doktori (PhD) értekezés
Összefoglaló*

A disszertáció és az alapjául szolgáló kutatás a PARADYS¹nemzetközi projektben gyökerezik, mely nyelvészeti és szociológiai szempontok, valamint eszközök alkalmazásával arra keresett választ, hogy mennyiben és hogyan kapnak lehetőséget az állampolgárok arra, hogy részt vehessenek a döntéshozatali folyamatokban.

A kommunikatív állampolgárt (communicative citizenship) értelmezésem alapján társadalmi pozícióknak tekintjük valamely adminisztratív szabályozás - esetünkben a géntechnológiai engedélyezési eljárás - folyamatában. Ennek lényege egy meghatározott társadalmi szerep, azaz az állampolgári lét érzékelése. E szerep konkrét folyamat során alakul ki, s a résztvevők magukról és másokról kialakult képét tartalmazza. Más szóval ebben a részvételi folyamatban az állampolgár kategóriáját az érdekelt felek és résztvevők közötti szociális pozicionálásban megjelenő, aktivált társadalmi szerepként értelmezzük.

Értekezésem célja a magyarországi genetikailag módosított szervezetek tudatos kibocsátása körüli kommunikációban létrehozott társadalmi pozíciók valamint ezek egymáshoz viszonyulásának rekonstrukciója és ezáltal a magyar viszonylatban megvalósuló 'kommunikatív állampolgárság' kimutatása.

Erre a kérdésre egyrészt a döntési folyamat szociológiai hátterének vizsgálatával, másrészt a rendelkezésemre álló korpusz nyelvészeti elemzése és az abból levonható következtetések alapján próbálok választ adni.

Az empirikus kutatás első fázisában megtörtént az adatgyűjtés. A vizsgált 'Magyarországi GMO-Diskurzus' egyrészt írásos anyagokból áll (cikkek, értékezések, és nem utolsósorban maga az idevonatkozó, a géntechnológiai eljárásokkal módosított szervezetek kibocsátását szabályozó törvény és a kapcsolatos rendelkezések). Másrészt hangfelvételek készültek az e témában folytatott beszélgetésekről (előadások, viták, interjúk), majd ezeket a konverzáció-elemzés konvenciói szerint írásban rögzítettük. A következő lépésben a rendelkezésre álló anyagok igen aprólékos nyelvészeti elemzésére került sor, majd ezek alapján rekonstruáltam a mérvadó társadalmi pozíciókat. A kutatás utolsó lépésében a szociális pozicionálás

---

¹*Participation and the Dynamics of Social Positioning – the Case of Biotechnology. Images of the Self and Others in Decision-making Procedures.*

dinamikáját vizsgáltam, azaz a rekonstruált pozíciók egymáshoz való viszonyát egy-egy beszélgetésen belül, valamint a diskurzus egészében.

A törvényi szabályozás meghatározó szerepet játszik a nyilvánosság részvételi lehetőségeinek alakulásában, a vonatkozó törvény² megszövegezése körvonalazza azokat a társadalmi pozíciókat, amelyek várhatóan realizálódhatnak az adott adminisztratív eljárás – esetünkben a genetikailag módosított szervezetek kibocsátási engedélyezése során.

A beszélt nyelvi anyagok elemzésének eredményeként elmondható, hogy a magyar döntéshozatali folyamat, pontosabban a genetikailag módosított organizmusok kibocsátását szabályozó engedélyezési eljárás körüli diskurzusban ezek a pozíciók kibontakoznak, tartalommal töltődnek fel.

A társadalmi pozíciók dinamikáját, azaz az egymáshoz való viszonyát több megközelítésben vizsgáltam: egyrészt a konverzáció-elemzés hagyományainak megfelelően egy-egy szövegen belül (intratextuális vizsgálat), másrészt a diskurzus egészében és összefüggéseiben (transztextuális vizsgálat).

Kutatásaim azt igazolták, hogy az engedélyezési folyamat résztvevői a kommunikáció során a társadalmi kategóriákat tisztán használják, az említett kommunikatív feladatok, nyelvi eszközök illetve formák rekonstruálhatók.

Ami a pozíciók egymáshoz való viszonyát illeti, egybecsengések mellett számos ellentét is kimutatható. Ezek közül talán az állampolgár és a többi pozíció között fellépő pozicionálási konfliktus a legfeltűnőbb.

A kutatásom eredményei arra a következtetésre vezetnek, hogy ez a pozicionálási konfliktus, mely egyébként a vonatkozó törvényben gyökerezik, az egyik legkomolyabb akadályt jelenti Magyarországon a kommunikatív állampolgárság megvalósításában, a döntéshozatali folyamatokban való társadalmi részvétel útjában.

---

²1998. évi XXVII. törvénya géntechnológiai tevékenységről és annak módosításai.